

Theaterschap eist Vakmanschap

Grolsch
bier

Vakmanschap is meesterschap

7 juni, Amsterdam, Concertgebouw, 20.15 uur

Omroep Orkest

David Porcelijn _____ dirigent
Zygmunt Krauze _____ piano
Carlos Roqué Alsina _____ piano
Jean-Pierre Drouet _____ slagwerk

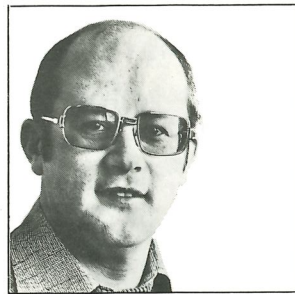
Z. Kodály _____
Variaties over 'De pauw is opgevlogen'

Z. Krauze _____
Pianoconcert

C. Roqué Alsina _____
Approach op. 30

E. Varèse _____
Amériques

Zygmunt Krauze
David Porcelijn

Variaties over 'De pauw is opgevloegen'

'Fölszállott a páva' (De pauw is opgevloegen) zijn de eerste woorden van een Hongaars volkslied, dat aan het hedenavond uit te voeren orkestwerk van Kodály ten grondslag ligt. De rhythmische en melodische symmetrie van het thema valt duidelijk op. Juist die eenvoud maakt het buitengewoon geschikt om als variatiethema dienst te doen.

Kodály's werk bestaat uit een inleiding, zestien variaties en een finale. De inleiding is tegelijk expositie en doorwerking van het thema. Eerst wordt het gespeeld door de bassen; de vier onderdelen van de melodie zijn daarin van elkaar gescheiden door een maat rust, welke in het notenvoorbeeld tussen haakjes is geplaatst.

Daarna wordt het o.a. in canon gebracht door klarinet en fagot.

De variaties, die dan volgen, hebben een zeer uiteenlopend karakter. Hongaarse dansrhythmen worden afgewisseld door een Marcia funebre en recitatief-achtige adagio's. De brilante finale vormt de Coda van het werk. De beide baanbrekers der nieuwere Hongaarse muziek, Béla Bartók en Zoltán Kodály, werden vroeger veelal in één adem genoemd. Niet ten onrechte: want beiden waren ijverige vorsers in het onmetelijk gebied der Hongaarse volksmuziek en bij beiden is deze volksmuziek van fundamentele betekenis voor hun compositorische ontwikkeling geweest. Vooral na de eerste wereldoorlog echter veranderde de situatie enigszins: hun beider persoonlijkheid begon zich allengs scherper af te tekenen. Bartók's harmoniek is over het algemeen gecompliceerder, zijn rhythmiek feller dan die van Kodály; Kodály's werken is een zeer persoonlijke romantiek en een zekere orkestrale virtuositeit eigen. Dat hangt ook samen met het feit, dat Kodály, indien hij eigen werk vertolkte, optrad als dirigent, Bartók daarentegen als pianist.

De zoëven genoemde eigenschappen maken Kodály's nieuwe werk bij uitstek geschikt om als bijdrage te dienen tot een feestelijke gelegenheid als die, waarvan in dit geval sprake was: Kodály componeerde het immers ter gelegenheid van het vijftigjarig jubileum van het Concertgebouw. Hij moest de arbeid echter enige malen onderbreken door andere opdrachten, zodat de eerste uitvoering eerst in 1939 kon plaatsvinden.

M. F.

Krauze's Pianoconcert

Het pianoconcert van Zygmunt Krauze is geschreven tussen 1974 en 1976 in opdracht van de Südwestfunk in Baden-Baden. De première vond plaats in Donaueschingen in oktober 1976 o.l.v. Ernest Bour, met de komponist als solist.

Het stuk bestaat uit één deel en duurt \pm 20 minuten. De orkestbezetting is zonder slagwerk en met vrij kleine blazersgroepen, terwijl er twee accordeons, twee elektrische gitaren en drie saxofoons zijn toegevoegd. De solopartij speelt de hoofdrol, alle nieuwe elementen in het werk worden door de piano ingezet. De piano speelt zonder onderbreking het hele stuk door. Het orkest vervult derhalve een puur begeleidende rol.

Opvallend is dat de pianopartij zonder maatstrepen is genoteerd. De ritmische notatie is wel heel precies en gaat gelijk op met de orkestpartituur die in een niet veranderende vierkwartsmaat geschreven is. Het weglaten van de maatstrepen in de pianopartij heeft te maken met de gewenste uitvoeringspraktijk: de pianist kan met veel meer expressie en eigen inzicht te werk gaan, temeer daar veelvuldig cadensen, improvisaties en rubato's worden toegepast.

De solopartij is vrij moeilijk maar de manier van spelen en de grote vrijheden die men zich erbij kan en moet veroorloven verhogen uiteraard het speelplezier. De meest toegepaste techniek is het snel repeteren van noten en de notatie van de pianopartij doet sterk denken aan de schrijfwijze voor Hongaarse cymbalen.

Bij het schrijven van het pianoconcert hebben reminescenties aan andere muziek geen rol gespeeld en Krauze heeft zelfs getracht gedachten aan zijn eigen vroegere composities te vermijden. Volgens zijn aanvankelijke opvatting was dit goed gelukt. Wat de vorm betreft is er sprake van een vrij eenvoudige opzet:

A - B - A' - C - A'' - D.

Het was ook de bedoeling om geen folklore-invloeden te laten doordringen, noch via citaten, noch op andere wat minder opvallende manieren.

Na de voltooiing en de eerste uitvoering van het stuk bleek Krauze dat er een veel grotere verwantschap met zijn vroegere werken was ontstaan dan aanvankelijk de bedoeling was.

De orkestpartituur heeft zichtbare overeenkomsten met 'Piece for Orchestra no. 1' (1969), 'String Quartet no. 2' (1970) 'Piece for Orchestra no. 2' (1970) en 'Aus aller Welt stammende' (1973). De pianopartij bevat elementen uit andere pianowerken, zoals '5 Unistic Compositions' (1963), 'Falling water' (1971-1973) en zelfs met 'Stone Music' (1972), een stuk dat uitsluitend in de vleugel op de

snaren wordt gespeeld. De overeenkomst tussen deze klavierwerken en het pianoconcert wordt gevormd door de voortdurende aanwezigheid van twee hoofdnoten, A en Cis.

Bovendien bleek ook dat volksmuziekelementen, hoewel wat onderhuids, toch duidelijk aanwezig zijn. Dit blijkt uit bepaalde melodische wendingen en ritmische figuren. De voornaamste achtergrond bij het schrijven van het pianoconcert was echter een puur en vrolijk stuk te schrijven. Het orkest speelt, zoals ook in de instrumentale soloconcerten uit het begin van de romantiek, een rol op de achtergrond.

'Approach' op. 30

Dit werk is de vrucht van een periode waarin ik diep heb nagedacht over het in deze tijd schrijven van hedendaagse muziek en over de creativiteit en de energie die men bij nauwkeurige beschouwing natuurlijkerwijze kan waarnemen.

In het algemeen ben ik niet erg voor toelichtende commentaren bij muziekwerken.

Wat 'Approach' betreft zou ik toch graag willen vermelden op welke punten ik dieper in de natuur ben doorgedrongen, haar levendiger heb gevoeld en beter heb geobserveerd.

- 1 De kikkers zijn, op sommige plaatsen, absoluut bepalend voor de harmonische relaties.
 - 2 Het interval D-A is bedoeld als aanduiding van de eerste letters van de namen der beide solisten.
- 'Approach' is een opdracht van de W.D.R. te Köln en geschreven in Zermatt in de herfst van 1972. De première vond plaats in 1973 te Berlijn door het Radio Symfonie Orkest o.l.v. Michel Tabachnik.

Carlos Alsina

Edgar Varèse: Amériques

Als men het oeuvre van Varèse overziet springt de bijzondere positie van 'Amériques' direct in het oog, en het wordt nog vreemder wanneer men ter vergelijking zijn liederencyclus 'Offrandes' voor sopraan en kamerorkest hoort. Beide werken ontstonden rond 1921. Het zijn twee verschillende werelden: Offrandes in de laat-romantische Franse sfeer (Varèse was een leerling van D'Indy, Roussel en Widor), Amériques was een sonore uitbarsting voor een orkest van 132 man. Enige jaren eerder had Varèse die ene wereld geografisch al voor de andere verwisseld. In 1915 keerde hij Parijs de rug toe om zich voorgoed in de Verenigde Staten te vestigen. Daar zou hij een soort profeet van wat nu de nieuwe muziek is worden. Muziek betekende voor hem georganiseerd geluid. Het geluid van een sirene was in zijn visie even bruikbaar als de klank van een hobo en zo werd bij hem de esthetiek van de klank volledig op losse schroeven gezet. Zo ver gaat 'Amériques' echter ook weer niet. De werkelijke klap in het gezicht van het Newyorkse concertpubliek zou pas twee jaar later komen met het bikkelharde 'Hyperprism' voor blazers en slagwerk. Strawinsky schreef: 'Ik heb nooit 'Amériques' en 'Arcana' gehoord. Ze zien er uit alsof de schaduw van Le sacre er op rust'. Inderdaad, de wat hoekige melodische vorm en de verlegde accenten bij herhalingen van frases roepen sterke herinneringen aan de Sacre op. Maar het koloriet kan van niemand anders dan Varèse zijn.

A. v. d. V.

David Porcelijn

David Porcelijn is geboren in 1947 en begon zijn studie bij Frans Vester aan het Koninklijk Conservatorium in Den Haag. Hij behaalde er het diploma solospel fluit. Hij studeerde aldaar tevens compositie bij Kees van Baaren en Jan van Vlijmen. In 1970 leidde deze studie tot de prijs voor compositie, muziektheorie en orkestdirectie bij Michel Tabachnik in Genève. Thans is David Porcelijn leider van het Ensemble 'M', het Radio Blazers Ensemble en het Gewestelijk Orkest. Sinds 1975 is hij als docent verbonden aan het Rotterdams Conservatorium, o.a. voor orkestdirectie. Het Residentie-Orkest, het Radio Kamer Orkest en het Omroep Orkest staan regelmatig onder zijn leiding.

Zygmunt Krauze

Zygmunt Krauze is in 1938 te Warszawa geboren en studeerde aldaar kompositie bij K. Sikorski en piano bij M. Wilkomirska. In 1966 en 1967 werden deze studies voortgezet bij Nadia Boulanger in Parijs. Vanaf 1963 is Zygmunt Krauze actief musicerend en organiserend betrokken bij concerten met hedendaagse muziek. In 1966 won hij het Gaudeamus vertolkers concours en een jaar later richtte hij de Warsaw Music Workshop op. (Concerten in het Holland Festival 1978 op 8, 9, 11 en 12 juni).

Voor dit ensemble bestaande uit klarinet, trombone, cello en piano hebben intussen al meer dan veertig komponisten speciale werken geschreven. Het speelde reeds in 14 Europese landen.

In 1970-1971 was Zygmunt Krauze gastdocent aan de Cleveland State University en in 1973 Artist in Residence in Berlijn. Hij gaf vele lezingen en voordrachten aan Amerikaanse universiteiten, alsmede in Zweden en Duitsland. Zijn muziek werd gespeeld op festivals voor hedendaagse muziek in Denemarken, Duitsland, Nederland en Oostenrijk, terwijl zijn werken door de Poolse radio ook reeds driemaal werden ingezonden naar het 'Rostrum of Composers' (Unesco, Parijs).

Illustratief voor zijn werk is de toelichting bij het 'Piec for Orchestra no. 1'.

'In mijn muziek heb ik rust en organisatie nodig. De klank moet een zo eigen karakter hebben dat het zich van alle andere muziek en ook van niet muzikale klanken onderscheidt. Door de uitvoering van een muziekwerk wordt een stuk gestructureerde tijd uit de chaos van bezigheden waarmee mensen zich inlaten en uit de chaos van klanken waardoor mensen zijn omringd, losgemaakt. Ik heb getracht deze aan mijn muziek ten grondslag liggende gedachten en meningen in een zo homogeen mogelijke structuur vorm te geven. Alle veranderingen en bewegingen die noodzakelijk zijn om de continuïteit van deze muziek in stand te houden, verlopen zonder scherpe contrasten; er worden geen nieuwe elementen toegevoegd. Wat de toehoorder gedurende de eerste seconden ontdekt zal tot het einde duren: het begin van de compositie presenteert in één keer de hele scala van het gebruikte klankmateriaal, zodat er niets nieuws of vreemds meer te voorschijn komt. Verrassingen doen zich niet meer voor.'

In 1971 begon Zygmunt Krauze nieuw klankmateriaal te gebruiken: de volksmuziek. Citaten van authentieke volksmelodieën worden gebruikt als materiaal voor homogene en contrastloze vormpatronen:

'Folk Musik' (1971) voor een orkest van 21 groepen die tegelijkertijd 21 citaten uit middeleuropese volksmuziek spelen;

'Automatophone' (1974) voor 15 spelende uurwerken en 15 tokkelinstrumenten, waarin meer dan honderd oude folkloristische en anonieme melodieën worden gebruikt; 'Idyll' (1974) voor klanksporen en 32 Poolse volksmuziekinstrumenten, draailieren, doedelzakken, fiedels, klokken en fluiten.

(In dit Holland Festival te beluisteren op 8, 9, 11 en 12 juni.)

Carlos Roqué Alsina

Carlos Roqué Alsina is geboren in 1941 in Buenos Aires. Hij studeerde er piano, muziektheorie en orkestdirectie, en bekwaamde zichzelf in compositie. Tegelijkertijd trad hij, vanaf zijn zesde jaar, regelmatig als pianist op in Latijns Amerika, Europa, Canada en de Verenigde Staten. Tijdens zijn concerten met orkest trad hij o.a. op onder leiding van Otto Klemperer, Jasha Horenstein en Manuel Rosenthal. Van 1959 tot 1964 werkte hij als komponist en pianist mee aan een serie concerten met hedendaagse muziek van het ensemble 'Agrupacion Nueva Musica'.

Van 1964 tot 1966 was hij Artist in Residence van de Ford-Foundation te Berlijn, waar hij in 1965 o.a. met Luciano Berio werkte. In 1966 was hij assistent van Bruno Maderna bij de Deutsche Oper te Berlijn. Van 1966 tot 1968 werkte hij aan het Center of Creative and Performing Arts in Buffalo (N.Y.) en werd er in 1968 docent aan de Universiteit van Buffalo.

Hierna keerde hij terug naar Berlijn waar hij tot 1972 bleef. Vanaf 1969 maakt hij deel uit van het ensemble 'New Phonic Art', dat zich speciaal toelgt op improvisatie. Met deze groep gaf Carlos Roqué Alsina vele concerten in Europa en Noord- en Zuid-Amerika. Zijn composities 'Ueberwindung' en 'Schichten' ontvingen de Guggenheimprijs 1971.

Bij dit programmaboekje hoort een handig opberghoesje dat nog veel meer informatie geeft over 'Concerten, opera, muziektheater' in het Holland Festival 1978.

Dit hoesje is gratis in dit theater te verkrijgen. Let op de aanduiding: Hier gratis programmahoesje.
